

PREDGOVOR

V trenutni družbeni situaciji, ko so stopnjujoče se politične, gospodarske in družbene krize vse pogostejše, so potrebni novi premisleki. Dolgoletna anarhistična tradicija z množtvom preizkušenj nam lahko odstre pogled onkraj obstoječega in nam omogoči vpogled v svet drugačnih družbenih ureditev brez oblasti in s temeljnimi vrednotami solidarnosti, samoorganizacije in vzajemne pomoči. Z njimi lahko spremljamo ponovno obujanje starih in iskanje novih utopičnih modelov. Nazorno to prikaže citat enega izmed slovenskih anarhistov, objavljen v dnevnem časopisju, ki je bil izrečen kot odziv na globalno gospodarsko krizo in govori o idealizmu anarhistične ideje danes: »Mislimo, da smo popolni realisti. Idealisti so tisti, ki kljub vsemu, kar jih obdaja in kar so videli v zadnjih nekaj letih, še vedno verjamejo v kapitalistične sanje.«¹ Anarhizem ni politični program nove družbeno-politične ureditve, podaja pa številne temeljne kritike in premisleke o družbeni realnosti in vpeljuje množico moralnih stališč in vrednot. Vprašanje, ki se postavlja, je, kakšne vloge ima anarhizem v družbenih gibanjih in kako se anarhistični principi, vrednote in moralne pozicije lahko odrazijo v družbi nasploh.

Ta knjiga je nastala na podlagi mojega dolgoletnega raziskovanja utopičnih razsežnosti anarhistične misli in prakse, njena izdaja pa sovpada s stopetdesetletnico razpada 1. internacionale in ustanovitve Anarhistične internacionale v Saint Immierju. Tako to delo služi kot izhodišče za spoznavanje ter nadaljnje polemike o eni izmed zelo navdihujočih in hkrati tudi prezrtih ter grobo kritiziranih revolucionarnih idej. Besedilo zaobjema analize, kdaj in kako so anarhistične teorije dosegale svoj najširši razpon in zaživele v praksah ter v kakšnih oblikah obstajajo danes. Ponuja pregled razvoja in nastanka fenomena anarhistične misli in prakse v zadnjih dveh stoletjih ter odpira raznovrstne polemike znotraj anarhističnega gibanja, iz katerih se razvijajo tudi tokovi v anarhistični misli in praksi. Tako to družbeno gibanje združuje mnogo kompleksnih

1 Gačič Siniša, Anarhisti v Sloveniji, Kaj delajo v času globalne ekonomske krize?, *Dnevnik*, 4. 7. 2009, dostopno na <<http://www.dnevnik.si/objektiv/vec-vsebin/1042280827>>.

raznolikosti, posebnosti in pogosto tudi protislovij, ki pa se navkljub temu ohranjajo kot celota fluidne neulovljivosti. Zato raje kot o anarhizmu govorimo o množstvu anarhističnih misli in praks. Vsem je skupno, da so del družbenih gibanj, ki izpodbijajo temelje hierarhijam in posameznika vodijo v kolektivno akcijo. Utopije pa služijo kot paradigmatsko izhodišče preučevanja, ki zajema tako kritiko obstoječih družbenih razmer kot tudi vodilo za iskanje alternativ, s čimer nam omogočijo vpogled od spodaj v značilnosti in posebnosti tega navdihujočega družbenega gibanja. Pri tem je pomembno poudariti, da utopije niso mišljene kot nekaj nedosegljivega, temveč kot kritika obstoječega družbenega sistema, proti kateremu nastopajo, ter kot izhodišče za premislek in preizkušanje drugačnih oblik družbenega organiziranja. Anarhističnim idejam je, kljub številnim razlikam, skupno spogledovanje z utopijami, ki niso razumljene kot neke vrste znanstvena fantastika, temveč kot navdih za premike in prakse, ki jih je mogoče preizkušati, reinterpretirati in preizpraševati. Tako ponujajo nekaj, kar je kapitalističnim in hierarhičnim družbam umanjalo, torej prostor za premislek, preizkušanje in gradnjo skupnosti od spodaj, ki posamezniku omogočijo pretvarjanje njegovih idej in izkušenj v kolektivno prakso. Le tako je mogoče graditi mnogotero družbo, ki je solidarna, egalitarna in navdihujoča za vse.

Družbena gibanja v sebi nosijo trajni izziv, ki ga nosilec moči postavlja skupnost/ljudstvo, da bi se zmeraj znova javno prikazala pomembnost, enotnost, številnost in predanost iskanju ter manifestaciji idej o skupnem življenju in organiziranju. Najmanjši skupni imenovalac družbenih gibanj je tako kontinuirana interakcija med nosilci oblasti in njihovimi izzivalci.² Anarhistične misli in prakse kot del družbenih gibanj izzivajo oblast in iščejo alternative za življenje v skupnosti, svobodi, miru in harmoniji. Ta proces se odvija s pomočjo dolgotrajnih polemik o raznolikosti izbire taktik, ključnih razlikah v razumevanju posameznika in kolektiva ter vprašanju alternativnih oblik družbenega delovanja, znotraj katerih sevajo razkoli glede lastnine, koncepta dela in organiziranosti ter razumevanja koncepta revolucije. Anarhistične ideje so v tej knjigi predstavljene s temeljnimi koncepti različnih tokov. Ker pa teh ne gradijo le posamezni teoretiki, skušam zaobjeti čim širšo

² *How does Social Movements Matter* (ur. Giugni Marco, McAdam Doug, Tilly Charles), University of Minnesota Press, Minneapolis, London, 1999, str. 257.

množico idej, izkušenj, želja, ki gradijo anarhistično teorijo skozi prakso.

Preučevanje, participacija in gradnja antiavtoritarnih in anti-sistemskih družbenih gibanj je skozi prizmo današnjega družboslovja svojstven podvig, saj jih prevladujoče znanstvene metodologije težko zaobjamejo. V znanstvenih okvirih so pogoste težave pri proučevanju pojavov, ki se umikajo in zavračajo oblastne oblike družbenega. Tako se odpira manko metodologij, ki bi omogočile preučevanje, ustvarjanje in deljenje znanj brez nanašanja na prevladujoče vzorce znanosti. Darij Zadnikar meni, da za družboslovno obravnavo antisistemskih družbenih gibanj »ni problematična zgolj njihova subverzivnost /.../ temveč njihova razpršenost, heterogenost in mnogoterost, ki je ni mogoče zajeti v klasične družboslovne kategorije, ki merijo na »posploševanje« in znanost, zasnovano kot redukcijo kompleksnosti. Ta razpršenost, heterogenost in mnogoterost je zgodovinski rezultat odporiških praks, ki se na eni strani tako rešijo preteklih zablod (npr. monolitnega strankarskega avantgardizma) in so bliže dejanski družbeni problematiki (*issue oriented politics*), po drugi strani pa se izmikajo manipulativnim posegom (tudi represiji) oblasti.«³ Znanost objektivnih dognanj, sistematizacije, hipotez in njihovih ovrgljivosti so še vedno temeljne značilnosti sodobnih teorij, s čimer se prej umikajo, kot pa približujejo iskanju tako imenovanega duha razsvetljenstva, h kateremu lahko po Kantu stopamo s pogumom v uporabi lastnega mišljenja, ki stremlje k spreminjanju predobstoječega razmerja med voljo, avtoriteto in umom.⁴ Znanost vseeno ostaja del hegemonne ideologije. Ideologija ni nikoli 'izginila', temveč se je razpršila povsod; tako z diktatom univerzalnosti, napredka in produktivnosti prepreda vse delčke našega življenja z mišljenjem vred. To je oblast, razpredena vsepovsod, iz katere prav gotovo nista izvzeti niti znanost niti univerza. Mreža razmerij, ki krojijo življenja in jih je mogoče kategorizirati, popisati, proučiti, ustvariti ciljno skupino, entiteto, s katero je mogoče upravljati, je postala temeljno izhodišče družboslovja. To družboslovje, iz katerega izhaja, da sta moč in spoznanje v neposredni povezavi, se je v politični misli razvijalo pretežno od 19.

3 Zadnikar Darij, Epistemologija odpora, dostopno na <http://zadnikar.blogspot.com/2011_10_01_archive.html>.

4 Immanuel Kant, Odgovor na vprašanje: Kaj je razsvetljenje (5. december 1783, str. 516), *Vestnik Inštituta za marksistične študije*, let. 8, št. 1, 1987, str. 9.

stoletja. V njem je začela prevladovati ideja posploševanja in učenja iz narave, in sicer z namenom, da si naravo in vse, kar je povezano z njo, podredi.⁵ To je vodilo v oblastno uporabo znanja in vednosti. Vednost je tako postala del oblastnih razmerij, ki se po Foucaultu izraža kot del produktivne mreže oblasti, ki teče skozi celotno družbeno telo.⁶ Tako je razvijanje novih neoblastnih metodologij eno izmed ključnih izzivov tudi v anarhistični misli in praksi, saj je prenos znanj in izkušenj pot, po kateri se bomo sprehodili do svobodnejših, nehierarhičnih in solidarnih družbenih razmerij in skupnostnega delovanja.

Tako skušam anarhistične ideje in prakse spremljati skozi prizmo preučevanja individualne misli raznolikih anarhističnih mislecev (tako kolektivnih kot posamičnih), ki se steka in dopolnjuje skozi kolektivno prakso. Predvsem s primerjavo teoretskih konceptov, obstoječih manifestov raznolikih skupin in posameznikov ter obsežne literature, odprto dostopne tudi prek spleta (izjemen vir so spletne anarhistične knjižnice⁷). Za (s)poznavanje anarhizma in njegovih vplivov tudi lokalno pa je potrebno izpostaviti obstoječa prevedena dela in prispevke. To so bili prevodi Errica Malateste (1955), Johanna Mosta (1982), zborniki *Antologija anarhizma* I in II (1986) ter III. izdaja (2011), monografija Žige Vodovnika *Anarhija vsakdanjega življenja*, teoretski blok o anarhizmu v Časopisu za kritiko znanosti *Onkraj obstoječega* (2014) in bolj na tržaško okolje vezana bibliografija *Kovač anarhist*.⁸ Na tem mestu velja omeniti tudi pomembno lokalno distribucijo in založbo Acerbic distribution,⁹ ki omogoča dostop do anarhističnih in antiavtoritarnih vsebin tudi lokalno ter jih z lastnimi izdajami dopolnjuje in prispeva k razvoju sodobne anarhistične teorije, izhajajoče iz raznolikega nabora lokalnih antiavtoritarnih praks.

Revolucionarne utopije kot osrednji del anarhističnih misli in praks nam omogočijo vpogled v edinstveno in lucidno kritiko družbene neenakosti ter zatiranja kot inherentnega dela sodobne kapitalistične družbe asimetriji in družbene polarizacije. Hkrati pa iz-

5 Prav tam.

6 Foucault Michel, *Vednost-oblast-subjekt*, Krtina, Ljubljana, 2008, str. 121.

7 Najobsežnejši spletni anarhistični knjižnici sta The anarchist library (<https://theanarchist-library.org/special/index>) in Libcom (<https://libcom.org/>).

8 Umberto Tommasini, Amelia Kraigher, Saša Svet, Claudio Venza, Claudio Magris, Eva Brajković, *Kovač anarhist: spomini aktivista med Trstom in Barcelono*, Ljubljana: *cf, 2020.

9 Acerbic Distribution, dostopno na <<https://acerbic.avtonomija.org/en/own-production/>>.

živajo tako strukturna kot tudi intimna družbena razmerja, ki so zaznamovana s hierahijami, dominacijo in tekmovalnostjo, ter nam ponujajo vpoglede v alternative in utopije današnjega časa. Tako revolucionarne utopije delujejo kot laboratoriji za preizkušanje drugačnih družbenih razmerij, s čimer so pomembne tako za preučevanje in razumevanje dinamike širših družbenih gibanj kot tudi za spoznavanja grajenja skupnosti “od spodaj”.